

Vastaus Osmo Soininvaaralle

Tuulia Hakola

Haluan kiittää Osmo Soininvaaraa mielenkiinnosta kannustinloukkuja ja alueellista liikkuvuutta selvittäneen työryhmän raporttia kohtaan. Kuten aina, Soininvaaran ajatuksia on hyödyllistä ja hauskaa lukea. Lisäksi tästä on hyvä jatkaa keskustelua parista Soininvaaran kirjoituksesta nousseesta teemasta.

Kannustinloukkutyöryhmän toimeksianto sai alkunsa hallituksen budjettiriihen yhteydessä sopimasta työllisyyspaketista. Kyseinen työllisyyspaketti on osa hallituksen julkisen talouden tasapainottamiseen tähtäävää kokonaisuutta. Julkisen talouden tasapainottamistavoite oli siis selkeä peruste koko työlle. Tämä tulee pitää mielessä, kun arvioidaan, miten hyvin työryhmä onnistui työssään.

Työryhmä valitsi tietoisesti taloustieteen termein positiivisen lähestymistavan asioiden käsittelyyn ja pyrki mahdollisimman tiiviisti keskittymään juuri toimeksiantoonsa vastaamiseen. Soininvaara taas ottaa omassa pohdinnassaan lähtökohdakseen muun muassa ajatuk-

sen yhteiskunnan solidaarisuuden asteen säilyttämisestä ennallaan. Taloustieteen termein tämä on normatiivinen lähestymistapa.¹ Arvonäkökulmasta, kuten tulonjaollisesta oikeudenmukaisuudesta, sopivan kokonaisuuden muodostamisen työryhmä jätti poliittisille päätöksentekijöille. Näitä pohdintoja tukemaan raporttiin tuotettiin laskelmia myös erilaisten toimenpiteiden tulonjaollisista vaikutuksista.

Itse työryhmän raportti jakaantuu asiallisesti kahteen osaan. Ensin käydään läpi kannustinloukkuihin liittyviä perusasioita, joita on ollut esillä aiemmissakin kannustinloukkuihin keskittyvissä raporteissa. Tähän kategoriaan kuuluu myös se keskustelussa harmillisen usein unohtuva tosiseikka, jonka mukaan kannustinloukkujen purkaminen, tulonjaon tasaaaminen ja rahojen säästäminen eivät voi onnistua yhtä aikaa. Kolmesta mainitusta tavoitteesta vain kahta voi edistää samalla kertaa, jolloin kolmas tavoitteista väistämättä joustaa.

¹ Normatiivinen lähestymistapa vastaa siihen, miten asioiden tulisi olla, mikä on tyypillistä poliittiselle keskustelulle. Positiivinen lähestymistapa taas pyrkii selvittämään mekanismeja ottamatta laajemmin kantaa lopputuloksen oikeudenmukaisuuteen.

Toinen osa raportista tuottaa kannustinloukuista uutta(kin) tietoa. Ryhmä kävi läpi suuren kirjon erilaisia, osin vaihtoehtoisia toimenpiteitä. Toimenpiteistä tuotettiin laskelmia niin kokonaiskustannuksista kuin työllisyysvaikutuksista aina silloin, kun se nykyisillä taloustieteen laskentavälineillä oli mahdollista. Erityisesti käytettiin mikrosimulaatiomallin aineistolaskentaa, jotta päästäisiin uskomuksiin perustuvista väitteistä ja yksittäisistä tapausesimerkeistä tarkastelemaan toimenpiteen kokonaisvaikutuksia suhteessa hallituksen alkupe räiseen tavoitteeseen julkistaloudesta.

Toimenpiteiden ”kalleutta” arvioitiin suhteuttamalla toimenpiteen aiheuttama muutos julkisen talouden tasapainossa vastaavaan työllisyysmuutokseen. Näin saatiin laskettua yhden työllisen ”hinta”. Hintahaarukka kannustinloukkua purkavissa toimenpiteissä ulottuu suuresta negatiivisesta suureen positiiviseen – yksi lisätyöllinen saattaa siis maksaa todella paljon tai säästää todella paljon julkisia menoja tai tuottaa verotuloja. Näihin analyyseihin perustuivat muun muassa Soininvaaran esille nostamat kohdat yleisen veronalennuksen kalleudesta kannustinloukkujen hoidossa. Suhdeluvussa on omat rajoitteensa, mutta näin on mahdollista verrata hyvin erityyppisten toimenpiteiden tehokkuutta mahdollisimman arvovapaasti julkisen talouden tavoitteen saavuttamisessa.

Osmo Soininvaaran pohdinnassa korostuu usein pienten palkkatulojen täydentäminen tulonsiirroilla. Kannustinloukkutyöryhmän laskelmista löytyy kyseistä analyysiä työttömyysturvan suojaosien korottamisesta. Tosin raportissa myös näytetään, kuinka suojaosien korottaminen lähinnä siirtää kannustinloukkuja paikasta toiseen pystymättä niitä purkamaan. Suomessa on viime vuosina panostettu

suhteellisen paljon sekä asumistuen että työttömyysturvan suojaosiin. Alkaakin olla jälkikäteisarvioinnin aika kyseisten toimien vaikutavuudesta – ovatko suojaosat olleet työllisyystavoitteen saavuttamiseksi tehokkaita vai päästäisiinkö samaan tavoitteeseen muuta kautta, jolloin kyseinen rahasumma olisi muualla paremmassa käytössä. Tätä emme oikeastaan vielä tiedä. On syytä huomioida, että tukien ja palkkatulojen päällekkäisyys tuntuu helposti houkuttelevalta tavalta purkaa kannustinloukkujen ja tulojaon kiikkulautaa. Jos toimenpiteiden varsinainen päätavoite on julkisen talouden tasapaino, on syytä huolellisesti arvioida, ettei ”lapsi katoa pesuveden mukana” ja työllisyydestä tule itse tavoite, jota julkisen talouden varoin tuetaan eikä toisin päin.

Myös Soininvaara on kiinnittänyt huomiota pariin kysymykseen, jossa tutkimuksen tai tutkimuksellisen selvitystyön toivoisi edistyvän, jotta rakennepoliittinen päätöksenteko olisi vahvemalla pohjalla. Ensimmäinen näistä liittyy kotihoitoon suhteessa päivähoitoon (nykytermein varhaiskasvatukseen). Tarvitaan huolellisia laskelmia siitä, mitä julkiselle taloudelle tapahtuu pitkällä aikavälillä, jos jompaakumpaa hoitomuotoa suositaan toisen kustannuksella. Soininvaara esittää väitteen, jonka mukaan pitkällä aikavälillä julkinen talous jää kotihoitovaihtoehdossa tappiolle. Tällaista tutkimukseen perustuvaa laskelmaa ei kukaan ole toistaiseksi esittänyt. Varhaiskasvatuksen kokonaiskustannuksia tai varsinkin kustannuslisäyksiä voidaan mitata kovin puutteellisesti, mutta se mitä voidaan mitata, osoittaa päiväkotivaihtoehdon kalleuden. Paljonko vaikutus äitien työuraan muuttaa tätä yhtälöä on kysymys, johon toivoisi jonkun tutkijan taloustieteellisin laskelmin tarttuvan.

Asumisen hinta ja kuntien kaavoituskustannus ovat toivottavasti alueita, joissa analyysi on kehittymään päin. Soininvaara esittää erittäin mielenkiintoisia lukuja siitä, millaisia investointikuluja yhden asukkaan muuttaminen Helsinkiin aiheuttaa. Kokeneena kunnallispoliitikkona hänellä on tästä maan parhaita näppituntumia ja hänen mielipiteensä kertoo paljon siitä, millä perusteella Helsingin kaupunki kaavoituskysymyksiin reagoi. Kannustimista kiinnostuneille mielenkiintoinen kysymys on, miten kyseiseen lukuun on päädytty ja päätyisikö ulkopuolinen tutkija samanlaiseen arvioon. Luvuissa luulisi esiintyvän myös huomattavaa variaatiota yksilöiden välillä – onhan osa muuttajista valmiiksi koulutettuja veronmaksajia, kun taas osalla julkiset palvelutarpeet ovat suurempia. Ymmärtääkseen parem-

min sitä, millaisia muutoksia nykyrahoituksessa kannattaisi harkita, on syytä ensin ymmärtää, millä perusteella reagoidaan ja paljonko kuntien taholta taloudellisiin kannustimiin reagoidaan.

Otsikossaan Soininvaara kysyy, onko kannustinloukkujen purkaminen mahdollista. Tähän taitaa olla suhteellisen helppo vastata. Ei, jos on halukas lakkauttamaan sosiaaliturvan ja verotuksen. Tätä ei kuitenkaan taida missään sivistysvaltiossa (onneksi) olla tapahtumassa. Siksi aika ajoin nämä kannustinloukkujen lieventämisharjoitukset jatkuvat – seuraavaksi hallituksen kannustinloukkulinjauksen mukaisesti sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen valmisteluilla. Tiedossa lienee useita mielenkiintoisia ideoita ja keskusteluja sekä toivottavasti paljon laskuharjoituksia. □